

BÁÑEZ Domingo — teolog i filozof, współtwórca systemu teologicznego oparte-
tego na nauce św. Tomasza z Akwinu zw. banezjanizmem, ur. 29 II 1528 w Me-
dina de Campo (Valladolid), zm. 21 X 1604 tamże.

W wieku 15 lat rozpoczął studia z zakresu sztuk wyzwolonych w Salaman-
ce. Po ich ukończeniu wstąpił do zakonu dominikanów, w którym w 1547 złożył
śluby wieczyste w konwencie San Esteban. W latach 1548–1552 studiował teolo-
gię pod kierunkiem tak wybitnych uczonych jak Melchior Cano (ok. 1509–1560)
i Pedro de Soto (1494–1560). Doktorat zdobył na uniwersytecie w Sigenza (1565).
Następnie (1567–1568) wykładał na uniwersytecie w Alcalá. Ok. 1561–1582 był
kierownikiem duchowym i spowiednikiem św. Teresy z Avila. W 1577 objął ka-
tedrę „Durando” w Salamance, a w 1581 nowo powstałą katedrę teologii, której
przewodził do 1599.

Największe dzieła B. to: *Relectio de merito et augmento caritatis* (Sal 1590);
*Apologia fratrum praedicatorum [...] adversus novas quasdam assertiones cuiusdam
doctoris Ludovici Molinae nuncupati* (Ma 1595); *De vera et legitima concordia liberi
arbitrii cum auxiliis gratiae Dei moventis humanam voluntatem* (Ma 1600) oraz
wykłady-komentarze do *Summa theologiae* św. Tomasza z Akwinu, zebrane
w następujących tomach — za życia B.: *Commentarius in libros Aristotelis De
generatione et corruptione* (Sal 1585); *Institutiones minoris dialecticae* (Kö 1599), a po
jego śmierci: w języku łac. — *Scholastica commentaria in primam partem Summae
Theologiae*, wyd. L. Urbano (I–IV, Ma 1944) i w języku hiszp. — *Comentarios
inéditos a la Prima Secundae de Santo Tomás*, wyd. V. Beltrán de Heredia (I–III, Sal
1944–1948); *Comentarios inéditos a la Tercera Parte de Santo Tomás*, wyd. V. Beltrán
de Heredia (I–II, Sal 1951–1953).

B., obok innych teologów ze szkoły dominikańskiej, stał się głównym opo-
nentem w sporze z molinistami (określenie grupy teologów jezuickich skupio-
nych wokół rozwiązań doktrynalnych Luisa de Molina — 1535–1600). Przed-
miotem kontrowersji stał się problem relacji między ludzką wolnością a ła-
ską. W opozycji do L. de Molina B. stanął na stanowisku teorii „fizycznego
uprzedniego poruszenia”. Odróżnił porządek przyczynowania (działania) Boga
i działanie przyczyn wtórnych. Taką relację nazwał „współdziałaniem uprze-
dzającym”, wskazując, iż jakiegokolwiek przyczyny wtórne nie mogą działać bez
uprzedniego określenia przez Pierwszą Przyczynę (wszelkie czynniki aktuali-
zujące poza Bogiem nie posiadają same w sobie racji aktualizowania). „Współ-
działanie uprzednie” akcentuje w punkcie wyjścia rację bytu samego działania
oraz podkreśla fakt, iż działanie przyczyn drugich (przygodnych) bez koniecz-
nego powiązania z Absolutem, jako samozrozumiałą racją bytu działania, jest
sprzeczne. „Poruszenie fizyczne” zatem dotyczy najpierw samego aktu stwo-
rzenia. Bóg jako wszechwiedzący w akcie swojej (doskonałej) woli zna wszelkie
przyszłe okoliczności i działania dokonujące się w obrębie ludzkiej wolności.
Zdaniem B. nie występuje tu niebezpieczeństwo ograniczenia wolności przez
fakt „uprzedniego współdziałania”. Działanie Boga (Jego wiedza) nie umniej-
sza wolności bytów rozumnych poza Nim (ostatecznie sposób działania Boga
jako Bytu doskonałego nie jest przez człowieka poznawalny). A zatem może
On określać stworzenia wolne tak, aby wykonywały swe działania w sposób
wolny, podobnie jak może określać naturę bytów pozbawionych wolności tak,
by działały w sposób konieczny. Wola więc podlega predeterminacji.

Ogólnie więc B. zasłynął jako wybitny (cechował go prosty styl wypowiedzi i zarazem głębia dyskursu filozoficzno-teologicznego), wierny interpretator i obrońca doktryny Akwinaty, przede wszystkim w zakresie nauki o łasce i predestynacji. Jego doktryna oraz skupiona wokół jego osoby i poglądów szkoła dominikańska odegrała bardzo dużą rolę w rozwoju teologii XVI i XVII w., a także później, we wszelkich dyskusjach dotyczących ustalenia relacji między naturą (wolnością człowieka) i łaską.

Bibliografia: V. Beltrán de Heredia, *Actuación de maestro Domingo B. en la universidad de Salamanca*, *La ciencia tomista* 25 (1922), 64–98, 208–240; M. Solana, *Los grandes escolásticos españoles de los siglos XVI y XVII*, w: *Historia de la filosofía española*, Ma 1941, III 151 n.; F. Pelster, *Eine Kontroverse über die Methode der moral Theologie aus dem Ende des 15. Jahrhunderts. Michael Bartholomaeres OSAA, und Dominicus B. OP*, *Scholastik* 17 (1942), 385–411; M. Lépée, *B. et Ste Thérèse*, P 1947; J. M. J. Ortas, *La razón en teología según Domingo B.*, *La ciencia tomista* 76 (1949), 259–297; *Historia de la teología española*, Ma 1987, II 17–19, 161–165, 189–197; T. Perez-Rasilla, *Repercusión de las polémicas doctrinales acerca de la gracia en el „Guzmán de Alfarache“ de Mateo Alemán*, Pamplona 1988, 166–179; J. L. Illanes, J. I. Saranyana, *Historia de la teología*, Ma 1996² (*Historia teologii*, Kr 1997, 212–218).

Jerzy Tupikowski